

Демчук Н. І.

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів та банківської справи
Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету*

Демчук Н. И.

*доктор экономических наук, профессор,
профессор кафедры финансов и банковского дела
Днепропетровского государственного аграрно-экономического университета*

Demchuk N. I.

*doctor of economics, professor
Dnepropetrovsk State Agrarian-Economic University*

Коваль А. М.

*студентка
Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету*

Коваль А. Н.

*студентка
Днепропетровского государственного аграрно-экономического университета*

Koval A. M.

*student
Dnepropetrovsk State Agrarian-Economic University*

**УПРАВЛІННЯ ГРОШОВОЮ ПОЗИЦІЄЮ ТА
ОБОВ'ЯЗКОВИМИ РЕЗЕРВАМИ БАНКУ
УПРАВЛЕНИЕ ДЕНЕЖНОЙ ПОЗИЦИЕЙ И
ОБЯЗАТЕЛЬНЫМИ РЕЗЕРВАМИ БАНКА
OF THE CASH POSITION AND MANDATORY BANK RESERVES**

Анотація. Стаття присвячена дослідженню теоретичних аспектів управління грошовою позицією та обов'язковими резервами комерційного банку.

Ключові слова: грошова позиція, комерційний банк, обов'язкові резерви, банківська справа, фінансовий інститут, ліквідність, норма резервування, ризик, грошові потоки.

Аннотация. Статья посвящена исследованию теоретических аспектов управления денежной позицией и обязательными резервами коммерческого банка.

Ключевые слова: денежная позиция, коммерческий банк, обязательные резервы, банковское дело, финансовый институт, ликвидность, норма резервирования, риск, денежные потоки.

Abstract. The article investigates the theoretical aspects of the cash position and the mandatory reserves of commercial banks.

Keywords: monetary position, commercial bank required reserves, banking, financial institution liquidity reserve ratio, risk, cash flow.

Сучасна банківська справа належить до однієї з найдинамічніших сфер економіки. Технічна революція, посилення конкурентної боротьби, стрімка інфляція, економічні кризи призвели до підвищення ризиковості банківської діяльності. На теперішньому етапі розвитку банківської системи головне завдання полягає в пошуку реальних шляхів мінімізації ризиків та отримання достатніх прибутків для збереження коштів вкладників і підтримання життєдіяльності банку. Успішне вирішення цієї складної проблеми потребує використання багатьох методів, прийомів, способів, систем та розробки нових підходів до управління діяльності комерційного банку [1].

Комерційний банк – це фінансовий інститут, який пропонує широкий спектр послуг із кредитування, заощадження коштів та проведення платежів. Банк виконує різноманітні фінансові функції щодо будь-якого підприємства в економіці, а також є провідником монетарної політики держави. Загалом банки зберігають та розпоряджаються суспільним капіталом, а отже, мають нести відповідальність перед власниками за збереження грошових коштів. Специфічною особливістю банківської діяльності є те, що банки працюють здебільшого з чужими грошима, які тимчасово акумульовані на їхніх рахунках. Тому надійність окремого банку та банківської системи в цілому розглядається як необхідна умова їх діяльності.

Банківська ліквідність відіграє важливу роль як у діяльності самих банків, так і у фінансовій системі країни. Підтримка достатнього рівня ліквідності є важливою умовою ефективної діяльності банку. Без достатнього рівня ліквідності банк не може виконувати свої функції і проводити операції з обслуговування клієнтів, тому вирішення проблем ліквідності повин-

но мати найвищий пріоритет у роботі керівництва банку. Фактично банківська діяльність заснована на довірі, і якщо підривається довіра до банку, то все інше руйнується дуже швидко.

У міжнародній банківській практиці під ліквідністю банку розуміють його здатність швидко і в повному обсязі задовольняти потреби у грошових коштах. Причини зростання попиту на ліквідні засоби з боку банку зображені на рис. 1.

Управління ліквідністю банку потребує негайного прийняття рішень, які мають важливий довгостроковий вплив на його прибутковість. Один з основних напрямків такого управління – управління грошовою позицією банку. Грошова позиція банку визначається відношенням суми коштів на кореспондентському рахунку та у касі банку до його сукупних активів. Показник грошової позиції банку тісно пов'язаний з нормами обов'язкового резервування, які є основним інструментом грошово-кредитної політики в більшості країн світу [1].

Обов'язкові резерви – це певна сума активів, які комерційний банк згідно з чинним законодавством зобов'язаний зберігати в центральному банку. Роль резервів можуть виконувати лише певні види активів – кошти на коррахунку в центральному банку та готівкові кошти в касі комерційного банку [1].

Обсяг обов'язкових резервів визначається нормами резервування, які встановлює центральний банк та структурою і обсягом депозитних зобов'язань кожного банку. Як правило, законодавством країни регулюються верхня і нижня межі резервних вимог, у діапазоні яких центральний банк фіксує фактично діючі норми резервування згідно зі станом кредитного ринку та завданнями поточної грошової політики [1].

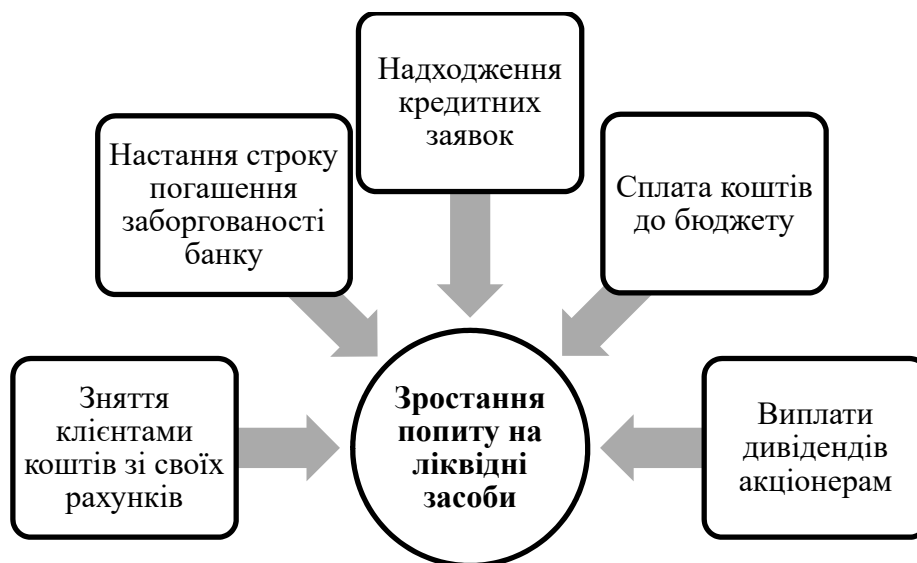

Рис. 1. Причини зростання попиту на ліквідні засоби з боку банку

Формування обов'язкових резервів має на меті:

- 1) регулювання грошової маси в обігу;
- 2) забезпечення своєчасності здійснення платежів за вимогами клієнтів;

- 3) підтримання ліквідності комерційного банку.

Створення системи обов'язкового резервування як інструменту регулювання ліквідності — одна з найсуперечливіших проблем у діяльності центральних банків. З одного боку, існування механізму резервування знижує загальний ризик банківської системи і є необхідним елементом макроекономічного регулювання грошової маси [1].

Національний банк України встановлює єдину норму резервування, яка переглядається залежно від економічної ситуації в державі. Обов'язковому резервуванню в нашій країні підлягають усі кошти юридичних і фізичних осіб, залучені комерційним банком у національній та іноземній валюті, незалежно від джерел, розмірів та строків їх розміщення на рахунках. Обов'язкові резерви формуються в цілому за консолідованим балансом комерційного банку так: відповідна сума коштів обов'язкових резервів у національній валюті утримується на кореспондентському рахунку комерційного банку в НБУ та в касі банку за певний період. Як правило, комерційні банки мають право до 30% суми обов'язкових резервів тримати у формі готівки в національній та іноземній валюті у своїх касах, але у періоди загострення фінансових криз це положення може бути відмінене. Обсяг обов'язкових резервів комерційний банк визначає щодаки в розмірі встановленого відсотка від середньоарифметичних залишків залучених банком коштів. На суму резервів, сформованих за рахунками фізичних осіб, банки мають можливість придбати ОВДП і одержувати відповідний дохід. Коли банк порушує мінімальні резервні вимоги, з нього в беззаперечному порядку стягується штраф, розмір якого залежить від облікової ставки НБУ та суми дефіциту обов'язкових резервів [1].

Основна мета управління обов'язковими резервними вимогами — підтримати передбачені законом резерви на мініальному рівні та не допустити ані надлишків, ані дефіциту. Надлишкові резерви не приносять процентних доходів і тому знижують можливості одержання прибутку, а дефіцит резервів тягне за собою видатки, пов'язані із застосуванням штрафних санкцій, порушує налагоджену роботу банку, знижує її ефективність.

Управління рівнем ліквідності та обов'язкового резервування потребує швидкого прийняття рішень, які мають важливі довгострокові наслідки і впливають на прибутковість банку. Тому в банках часто створюються спеціалізовані структурні підрозділи, які вирішують проблеми ліквідності і одночасно управляють грошовою позицією банку.

В управлінні грошовою позицією ризикувати можуть великі і стабільні банки, які мають міцну клієнтську базу та відповідний рівень організації розрахунково-касового обслуговування для прогнозування руху грошових потоків. Такі банки мають широкий доступ до ринку ліквідних коштів і можуть у критичній ситуації оперативного поповнювати резерви та підтримувати грошову позицію. Розгалужена мережа кореспондентських рахунків та відповідна інформаційна база дають змогу регулювати прибутковість, узгоджуючи цей процес із граничними розмірами ризику незбалансованої ліквідності. Водночас більшість банків (особливо новоутворених) змушені оперувати переважно високоліквідними ресурсами, які мають високу вартість. Політика постійного підтримання резервів на рівні, достатньому для задоволення вимог щодо норм обов'язкових резервів, особливо під час пікових періодів зростання депозитів, призводить до зниження показників прибутковості таких банків.

Поки що можливості вітчизняних банків щодо вибору методів управління ліквідністю досить обмежені. Відсутність розвиненого ринку цінних паперів та внутрішнього строкового ринку, непередбачуваність стану фінансового ринку та економічної ситуації в цілому, високий рівень політичного ризику країни, що майже повністю блокує вихід банків на міжнародні ринки, — усі ці чинники унеможливають застосування деяких інструментів управління ліквідністю в сучасних умовах. Не маючи змоги використовувати гнучкі підходи до регулювання ліквідності, банкам доводиться обирати «ліквідність — прибутковість» на користь останньої. Така практика призвела до кризового становища та банкрутства багатьох вітчизняних банків [1].

Вітчизняні банки мають ширше використовувати методи дослідження та прогнозування перспектив грошово-кредитної політики НБУ для визначення напрямків зміни умов кредитування й відсоткових ставок на фінансових ринках, а також сміливіше впроваджувати практику хеджування цінових ризиків, для уникнення невизначеності вартості ліквідних активів.

Література

1. EcoLib [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ecolib.com.ua/book.php?book=41> (Дата звернення 24.02.17).